

Zomrel Prof. RNDr. Beloslav Riečan, DrSc. Dr.h.c. - Spiritus mathematicus et musicus slovakienis

Dňa 14. augusta 2018 v skorých ranných hodinách neočakávane zomrel vo veku nedožitých 82 rokov **prof. RNDr. Beloslav Riečan, DrSc. Dr.h.c.**, bývalý riaditeľ Matematického ústavu SAV.

V čase mojich vysokoškolských štúdií boli prvé dva roky spoločné s fyzikmi a budúcimi učiteľmi matematiky a fyziky. Až od tretieho ročníka, čo bolo zimnom semestri šk. r. 1969-70, sme sa začali špecializovať. A práve vtedy sme dostali nových učiteľov, ktorí veľmi ovplyvnili nielen mňa, ale aj mnohých budúcich matematikov. Boli to vtedy mladí nadšenci *doc. RNDr. Tibor Neubrunn, CSc.* (1921-90) a najmä *doc. RNDr. Beloslav Riečan, CSc.*, ktorí vedeli ukázať ťažké partie matematiky, ako teóriu množín, teóriu miery a teóriu pravdepodobnosti, tým najúžasnejším spôsobom, takže nečudo, že koncom tretieho ročníka som spolu so svojim spolužiakom, dnes už nebohým Jožkom Kalasom, oslovili pána docenta Riečana, či by nebol taký láskavý a nedal nám nejakú vhodnú tému na diplomovú prácu. Ja som dostal tému *Poincarého veta o rekurentnosti na kvantových logikách*. Vtedy som ani netušil, že som vložil hlavu do krásneho jarma, do kvantových logík, ktoré sa mi stanú odborným osudom na celý život a že aj celú kariéru spojím s pánom docentom, z ktorého sa rokmi stal pán profesor, doktor vied, dekan aj riaditeľ Matematického ústavu SAV, môj vynikajúci kolega a priateľ, ktorého som mal česť volať Belo.

Kto teda bol tým úžasným vysokoškolským učiteľom, ktorý nádherným spôsobom dokázal ovplyvniť mladé študentské duše mnohých generácií matematikov a za ktorým tiahnu mladí matematickí slovenskí mládenci a slovenské devy ako nočné motýle za lucernou?

Prof. RNDr. B. Riečan, DrSc. – mladost': Dňa 10. novembra 1936 sa narodilo v Žiline chlapča, ktoré rodičia nazvali Belko a ktoré my dnes poznáme ako **prof. RNDr. Beloslava Riečana, DrSc. Dr.h.c.** Sudičky mu nadelili mnoho darov ale aj ostňov: ako štyri a polročnému mu v Púchove umiera pred očami milovaná matka, ako šesťročnému zomiera o rok a pol starší brat Horislav a v r. 1994 mu na jeseň pri autonehode na rakúskej autostráde zomiera prvorodená dcéra Hanka, talentovaná matematická. Našťastie, ďalšie sudičky mu nadelili aj dary prevzácne – lásku k matematike, lásku k hudbe, a najvzácnejší dar, lásku k ľuďom, ktoré mu pomáhajú najviac v živote a pod ktorým ho najviac poznáme my, jeho študenti, kolegovia a priatelia.

Po smrti matky rodina sa sťahuje z Púchova do Banskej Bystrice, kde prof. Riečan navštevoval základnú školu. Najväčší vplyv na mladého Bela malo slávne Gymnázium Andreja Sládkoviča v B. Bystrici, ktoré navštevovali mnohé popredné osobnosti slovenského vedeckého, kultúrneho a spoločenského života. Mladý Riečan všetkými pórmi absorboval jedinečnú klímu Banskej Bystrice, mesta, ktoré poznáme aj pod názvami ako Nový Zvolen, Neusohl, Besztercebánya, mesta, kde sa stretá aj katolícky vplyv s evanjelickým. V postavách Štefana Moyzesa (katolícky biskup a prvý predseda Matice slovenskej) a Karola Kuzmányho (evanjelický superintendant a podpredseda Matice slovenskej) objavuje úžasnú možnosť koexistencie pre rozvoj Slovenska, z ktorej dokáže vždy úspešne čerpať, čo sa ukáže veľmi rukolapným hlavne v dospelosti. Belo, ako sa najradšej profesor Riečan necháva oslovovať, patril k najlepším žiakom v ročníku. Vynikal najmä v matematike a v hre na klavíri a na organe; je dokonca organistom v evanjelickom kostole v Banskej Bystrici v rokoch 1950–53

a tiež teraz od r. 2001. V byte u otca sa mladí študenti často stretávali. Belo im hrával a všetci diskutovali vášnivo o všetkom, recitovali sa básne a na balkóne všetko tíško počúvala kačka. Ako mladý študent vyhral dokonca celoslovenskú súťaž mladých pianistov, čo mu spôsobilo veľké hlavy bolenie, pretože sa musel vybrať medzi kariérou klaviristu alebo matematika. Rozhodol sa pre matematiku, čo malo pre slovenskú matematiku veľký význam.

V r. 1953 odchádza mladý Belo študovať matematiku na vtedajšiu Prírodovedeckú fakultu UK v Bratislave. Na vysokej škole ho učia vynikajúci vtedajší učitelia, ktorí patria k prvej generácii slovenských matematikov. Načim spomenúť nestora slovenskej matematiky akad. Jura Hronca a univerzitných učiteľov ako boli akad. O. Borůvka (ktorý dochádzal z Brna), prof. RNDr. M. Greguš, prof. RNDr. A. Huťa, DrSc., prof. RNDr. M. Kolibiar, DrSc., prof. RNDr. T. Neubrunn, DrSc., prof. RNDr. J. Srb, doc. RNDr. M. Sypták, CSc., prof. RNDr. T. Šalát, DrSc., prof. RNDr. V. Šeda, DrSc., a i. Ročník, do ktorého patril prof. Riečan, patril k najlepším v histórii. Mená vtedajších mladých študentov patria dnes k ozdobám slovenského matematického stavu. Stačí spomenúť mená ako sú P. Brunovský, J. Černý, A. Dávid, O. Erdélska-Klaučová, M. Franek, J. Gruska, P. Kluvánek, J. Moravčík, Z. Petrovičová-Riečanová, Z. Zalabai a mnohí ďalší.

Už na škole sa zapája do vedeckej činnosti pod vedením prof. M. Kolibiara a hneď prvý článok *K axiomatike modulárnych zväzov* z r. 1957 je zásah do čierneho. Práca je citovaná v monografiách G. Birkhoffa, L.A. Skorniakova a G. Grätzera. Každý, kto pracuje v teórii zväzov vie, čo tieto tri monografie znamenajú a aké vyznamenanie je pre autora, keď sa jeho práca dostane do takých fundamentov. Dnes, keď sa bazíruje na CC-prácach a SCI-citáciach, je podivuhodné, ako si túto prácu mohli títo giganti matematiky dovoliť citovať, keď bola napísaná po slovensky a uverejnená v nekarentovanom časopise. Aj tu bolo vidieť zdroj dnešnej Belovej prajnosti a podpory pri publikovaní prác mladých matematikov.

Ako zaujímavosť, práca je uvádzaná od autora J. Riečana a nie B. Riečana. Prof. Riečan tvrdí, že to spôsobil prof. Kolibiar, pretože práca bola urýchlene daná na uverejnenie v univerzitnom časopise a prof. Kolibiar nevedel ako sa študent Riečan volá krstným menom, tak ho naporýchlo nazval Jur Riečan. Dnes už celý matematický svet vie, že sa volá Beloslav, alebo Belo. Hoci svojho času, keď pracoval v L. Mikuláši, jeden z jeho spoluautorov sa stal Mikuláš Liptovský.

Belo mathematicus: Po skončení vysokej školy v r. 1958 začína pracovať na Katedre matematiky Stavebnej fakulty SVŠT v Bratislave. V r. 1962–64 je externým aspirantom u ďalšom nestorovi slovenskej matematiky, akad. Š. Schwarzovi. O rok obhajuje dizertačnú prácu na Matematickom ústave SAV a v r. 1966 sa habilituje na Prírodovedeckej fakulte UK. Vtedy začne aj externe pôsobiť na Katedre matematickej štatistiky PF UK, kde neskôr učí aj autora týchto riadkov. V r. 1972 sa stáva kmeňovým pracovníkom Katedry numerickej matematiky a matematickej štatistiky Prírodovedeckej fakulty UK, kde v r. 1980 vznikla Matematicko-fyzikálna fakulta UK. V r. 1979 obhajuje veľký doktorát a v r. 1981 je menovaný za univerzitného profesora. V r. 1985 odchádza na Katedru matematiky Vysokiej vojenskej školy v Liptovskom Mikuláši, odkiaľ na záver r. 1989 sa vracia na MFF UK ako prvý zvolený dekan. V r. 1992 sa stáva riaditeľom Matematického ústavu a v r. 1998 odchádza do svojej Banskej Bystrice, aby jej vrátil s úrokmi, to čo kedysi v Bystrici on sám získal; je profesorom na Katedre matematiky Fakulty prírodných vied Univerzity Mateja Bela, kde aj inicioval založenie Inštitútu matematiky a informatiky, spoločné pracovisko Matematického ústavu SAV a FPV UMB v Banskej Bystrici, kde aj v súčasnosti je činný.

Prof. Riečan patrí medzi najvýznamnejších matematikov na Slovensku so širokým medzinárodným dosahom. Je autorom, resp. spoluautorom, asi 10 monografií, okolo 300 prác publikovaných v domácich a zahraničných vedeckých časopisoch, 80 odborných prác, 5 učebníc pre vysoké školy (jedna učebnica o pravdepodobnosti sa dožila už 6 vydání), 30 učebníc a učebných pomôcok pre stredné školy, 9 skrípt, 11 popularizačných kníh, 8 televíznych scenárov, vyše 500 publicistických príspevkov. Jeho práce boli citované stovkách citáciách poprednými matematikmi. Bol školiteľom vyše 30 vedeckých aspirantov a doktorandov, čo je slovenský unikát a viedol asi 60 diplomových prác. Mnohí z jeho bývalých žiakov a študentov patria medzi vedúce vedecké osobnosti našich univerzít a SAV. Odborne pôsobí v oblasti teórie pravdepodobnosti, teórie miery a integrálu, fuzzy množín a kvantových štruktúr. Jeho aktivity sú veľmi široké a siahajú aj mimo matematiky. Je emeritným členom Učenej spoločnosti SAV (analógia akademikov) a členom 6 zahraničných vedeckých spoločností.

Medzi najvýznamnejšie vedecké výsledky prof. Riečana možno bezpochyby zaradiť vybudovanie unifikovanej teórie miery a integrálu s hodnotami v usporiadaných grupách. Rozšíril pojem entropie dynamických systémoch. Inicioval štúdium kvantových štruktúr a fuzzy množín na Slovensku. Podarilo sa mu vybudovať tiež teóriu pravdepodobnosti na fuzzy množinách a použiť teóriu fuzzy množín aj na tvorbu matematických modelov kvantových štruktúr. S tým súvisí aj štúdium teórie pravdepodobnosti na MV-algebrách a zavedenie pojmu súčinu do teórie MV-algebier. Je pozývaným prednášateľom na popredné vedecké konferencie doma a aj v zahraničí. V tomto roku vyšla monografia od svetového odborníka D. Mundicchio, ktorý si všimol jednu z posledných prác prof. Riečana z *Mathematica Slovaca* a ktorú podrobne cituje.

Belo musicus. Známy je ako neúnavný organizátor mnohých vedeckých podujatí, mnohé tradičné vedecké konferencie na Slovensku alebo odborné semináre vznikli za jeho priameho popudu. Vďaka nemu vzniká v Svätôjanskej doline pri Liptovskom Jáne významné matematické centrum, kde sa organizujú popredné matematické konferencie, ktoré sú veľmi dobre zapísané v povedomí zahraničných kolegov; ako pravidlo je, že sa zorganizuje koncert z účastníkov konferencie, na ktorý sa každý veľmi teší. Mnohí matematici vedeli, že si majú so sebou doniesť saxofón, husle, alebo akordeón a hlavne noty a chuť si zahrať, aj speváci sa tu predstavia. Bol dlhoročný funkcionár Jednoty slovenských matematikov a fyzikov, donedávna bol jej predsedom, je predsedom Slovenskej asociácie Rímskeho klubu. Bol spoluzakladateľ Matematickej sekcie JSMF a konferencií v Jasnej, kde sa každoročne stretávajú profesionálni slovenskí matematici a učitelia matematiky.

Ako vynikajúci hudobník a znalec hudby, od r. 1984 viedol spolu s významným slovenským hudobníkom Romanom Bergerom seminár Matematika a hudba, okolo ktorého sa sústredil široký okruh slovenských a českých ako aj zahraničných intelektuálov. Je fanatický propagátor slovenskej knihy, najmä matematickej literatúry, a je novodobou matematickou analógiou Mateja Hrebendu. Keď ČVUT koncom osemdesiatych rokov z nedostatku priestorov likviduje slávnu Vyčichlovu knižnicu (prof. F. Vyčichlo (1905-58) bol pražský matematik, ktorý po skončení vojny vykupuje za vlastné peniaze zo zberu staré matematické knihy, kam boli vyhodnené lebo bola na nich nemecká pečiatka a tým pádom ich zachránil pred zošrotovaním; neskôr knihy venoval ČVUT) a zbavuje sa starých matematických kníh, Prof. Riečan okamžite organizuje záchranu vzácných kníh a vysiela auto do Prahy, odkiaľ prichádzajú knihy do Liptovského Mikuláša a na náš Matematický ústav v Bratislave. Tak napr. na našom ústave možno nájsť prvú knihu J.C.F. Gaussa o teórii čísel, *Disquisitiones Arithmeticae*, z r. 1801.

Podarilo sa mu dokonca oživiť v r. 1996 vydávanie *TvorbyT*, intelektuálneho fóra vzdelancov hlavne z evanjelického prostredia, a svojím spôsobom je pokračovateľom zakladateľa Tvorby T, Dr. E.B. Lukáča; dnes je predsedom Spoločnosti pre Tvorbu T. Na stránkach dennej tlače, na televíznej obrazovke a v rozhlase sa snaží o povznesenie vzdelanosti na Slovensku, vyjadruje sa k závažným otázkam vzdelávania, vedy, kultúry a duchovnosti v našej spoločnosti a spolupráce medzi vysokými školami a Akadémiou.

Jeho vedecká, vedecko-pedagogická, organizátorská činnosť bola mnohopočetne odmenená na mnohých významných domácich a zahraničných fórach. Spomeniem len tie posledné najvýznamnejšie: Zlatá medaila MFF UK, Pamätná medaila JČSMF, Čestná oborová medaila Bernarda Bolzana Akadémie vied ČR za zásluhy v matematických vedách (1998), Strieborná medaila Univerzity v Miláne (2000) a Medailu SAV za podporu vedy, Rád Ľudovíta Štúra 1. stupňa (2002), člen Učenej spoločnosti SAV (2005), Doctor honoris causa Akadémie ozbrojených síl v L. Mikuláši (2006). A práve v predvečer jeho 75-tin Vedecká rada Karlovej univerzity mu schválila Čestný doktorát, čím sa ukázalo, že patrí aj k najvýznamnejším česko-slovenským matematikom.

Belo spiritus. Všetky vedecké hodnosti za svoje vynikajúce výsledky, ktoré prof. Riečan získal, sú veľmi významné a potrebné, avšak neodrážajú tú hlavnú črtu, ktorá je mu vlastná. A tou je jeho záujem o človeka, o žiaka, ktorá veľa ráz hraničí až so sebaobetovaním. Práve táto Belova vlastnosť bola mu veľmi typická. Neraz som mal možnosť vidieť, ako už známy profesor sa „pipľal“ s mladým adeptom matematiky. Alebo ako na vlastnom chrbte nosil knihy a ponúkal ich záujemcom. Vďaka tomu vzbudil záujem o matematiku u mnohých mladých adeptov, lebo jeho iskry boli chytľavé. Navyše dokáže dávať dokopy ľudí pre dobro veci a nehanbí sa poučiť od mladších kolegov. Dosiaľ som nepochopil, kde bral toľkú energiu a toľko nápadov. Bohužiaľ, v posledných rokoch zub času nahlodil aj jeho zdravie no nie nezlomného ducha. Pred pár rokmi sme sa obávali o jeho zdravie, chvála Pánu bohu, všetko dobre dopadlo. Ešte pred pár dňami chystal článok do Čiech a tento pondelok bol v práci na FPV UMB a tešil sa, že bude hrať na organe Modlitbu pre Martu pri príležitosti 21. augusta, no recidíva dala o sebe vedieť a bohužiaľ, Belo už nebude hrať...

Requiescat in pace !

PS. Pohreb prof. RNDr. B. Riečana, DrSc. Dr.h.c. bude v pondelok 20.8 o 14.00 hod. na Evanjelickom a.v. v B. Bystrici.

Anatolij Dvurečenskij, MÚ SAV